

Jussi Tervola
Tutkimuspäällikkö, THL
029 524 6134
jussi.tervola@thl.fi

Kuuleminen hallitusneuvotteluissa 8.5.2023

Parhaat tavat kohdentaa asumisen tukia nykyistä rajatummin eniten tuen tarpeessa oleville

Eniten asumistuen tarpeessa on vähävaraisimmat kotitaloudet, jotka ovat tyypillisesti perusturvan varassa. Heidän tulonsa on sen verran matalat, että heidän kulutustasossa on paljon vähemmän tinkimisen varaa kuin muilla ryhmillä. Asumistuen vähentäminen vähävaraisimmilta ei ole myöskään järkevää sen takia, että he saavat usein samaan aikaan toimeentulotukea. Asumistuen leikkaukset toimeentulotuen saajilta lisäisivät toimeentulotuen määrää, eikä säästöä tapahdu.

Asumistukimenot ovat kasvaneet viimeisen 15 vuoden aikana paljon, ja se johtuu merkittävin osin politiikkamuutoksista. Jos yleistä asumistukea halutaan rajata, niin olisi syytä ehkä voisi harkita joidenkin muutosten perumista tai aiempien ominaisuuksien palauttamista. Nämä keinot kohdistuisivat myös ryhmiin, joissa toimeentulotuen käyttö on harvinaisempaa ja siten säästöpotentiaali suurempi. Pohdittavat keinot voisivat olla

1. Varallisuuden huomioinnin palauttaminen
2. Ansiotulovähennyksen poisto
3. Erilliskorjaus opiskelijoiden asumiseen

-
1. Tällä hetkellä asumistuen ehdoissa ei huomioida kotitalouden varallisuutta. Siten on esimerkiksi mahdollista, että henkilö omistaa sijoitusasunnon, mutta saa omaan kotiinsa asumistukea. Se on kansainvälisesti poikkeuksellista, ja periaatteen tasolla epätarkoituksenmukaista. Varallisuuden huomiointi poistettiin vuoden 2015 asumistuki uudistuksen yhteydessä. Sitä vastustettiin sen vaatiman hallinnollisen työn ja pieneksi arvioitun säästöpotentiaalin takia.

Epäilen kuitenkin että säästöpotentiaali voisi olla aiempaa arvioitua merkittävästi suurempikin. Tähän viittaa mm. se, että Suomessa on tuhansia asumistuen saajia, jotka ovat saaneet merkittäviä määriä pääomatuloja (yli 10 000 €/v) (lähde: SISU-malli). Tämä on mahdollista koska tuessa ei ole varallisuusharkintaa sekä sen takia, että asumistuessa huomioidaan vain säännölliset tulot, eikä esimerkiksi satunnaisia myyntivoittoja, jotka voivat olla isoja (satunnaisten myyntivoittojen huomiointiakin voisi harkita).

Varallisuusharkinnan säästöpotentiaali riippuu paljon siitä miten varallisuus huomioidaan. Ennen vuotta 2015 yksinasuvalla oli varallisuusharkinnassa noin 12 650 € suojaosa, jonka jälkeen varallisuudesta laskettiin kuukausituloihin 1,25 %. Tiukemmalla varallisuusharkinnalla saataisiin enemmän säästöjä, mutta toisaalta kotitaloudet eivät silloin pystyisi itse tekemään asuntosäästämistä. Asiaa olisi syytä joka tapauksessa selvittää tarkemmin.

2. Työtulojen suojaosa eli ns. ansiotulovähennys lisättiin asumistukeen loppuvuonna 2015 tarkoituksenaan lisätä osa-aikatyön tekemisen kannustimia. Samalla suojaosa aiheutti sen, että pienipalkkaisetkin tulivat laajalti oikeutetuksi asumistukeen varsinkin kaupungeissa. Asumistuen työtulojen suojaosa on myös kansainvälisesti poikkeuksellinen rakenne.

Ansiotulovähennyksen työllisyysvaikutuksia on hankala tutkia, mutta ainakin laskennallisesti se lisää kannustimia tehdä osa-aikatyötä. Siksi sen poisto heikentäisi työnteon kannustimia erityisesti osa-aikatyön osalta (tosin samalla se voisi lisätä paikoin kokoaikatyön kannustimia suhteessa osa-aikatyöhön). Jos hallitus aikoo keventää pienipalkkaisten verotusta, verotuksen muutoksilla voitaisiin kompensoida ansiotulovähennyksen poistoa.

Moni kotitalous saa samaan aikaan sekä asumistukea että työttömyysetuutta, jossa on samanlainen suojaosa. Siksi voi olla hankala ratkaisu, että suojaosa poistettaisiin vain asumistuesta eikä työttömyysturvasta.

3. Opiskelijat siirrettiin asumislisästä yleisen asumistuen piiriin vuonna 2017. Tarkoitus oli mm. yksinkertaistaa järjestelmää, niin että olisi vähemmän eri etuuksia. Yleinen asumistuki on lähtökohtaisesti korkeampi kuin asumislisä, joten siirto lisäsi asumisen tukien kokonaismenoja. Samalla se näyttää vaikuttaneen opiskelijoiden asumisvalintoihin niin, että yhä useampi asuu yksin, koska siihen saa aiempaa enemmän tukea.

Asumislisässä oli joitain hyviä puolia opiskelijoiden elämäntilanteen kannalta. Siinä tulot otettiin samalla tavalla huomioon kuin opintorahassa. Puolison tulot eivät vaikuttaneet sen määrään, mikä voi olla perusteltua nuorilla, kun parisuhde ei välttämättä ole niin vakiintunut. Opiskelijoiden kannalta huono puoli oli, että asumislisä oli matalampi kuin yleinen asumistuki. Muutoksen yhteydessä myös opintorahan tasoa leikattiin.

Voisi pohtia tulisiko asumislisätyyppinen ratkaisu palauttaa, koska siinä oli omat hyvät puolensa, jotka sopivat opiskelijan elämäntilanteeseen. Samalla on hyvä miettiä, tulisiko muutosta kompensoida jollain tavalla, esimerkiksi opintotuessa.

Mikään edellä kuvatuista vaihtoehtoista ei ole ongelmaton. Jokainen vaihtoehto vaatii lisäselvityksiä, jotta ne voidaan toteuttaa mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti. Siksi on järkevää, ettei rajaustapaa lyötäisi lukkoon vielä hallitusohjelmaan, vaan että mahdollinen kirjaus voisi jäädä yleiselle tasolle.